יש בכור פרק שמיני

משנה

יש בכור[519] לנחלה ליטול פי שנים ואינו בכור לתת לכהן חמישה סלעים. בכור לכהן ואינו בכור לנחלה, בכור לנחלה ולכהן, ויש שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן.

הבא אחר נפלים ובן ט' שיצא ראשון מת בכור לנחלה ואינו בכור לכהן

איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן? הבא אחר נפלים, אף על פי שיצא את ראשו חי. כגון שהיו תאומים אחד נפל ואחד כלו לו חדשיו והנפל הוציא ראשו חי והחזירו, וחבירו שיצא ראשון הוא בכור לנחלה, אבל אינו בכור לכהן מפני שהראשון פטר את הרחם[520]. ובן תשעה שיצא ראשו מת. אם ראשו של בן תשעה חדשים מת יצא והחזירו ויצא אחיו. החי הוא בכור לנחלה שהרי אין לב אביו דוה על הראשון, ולענין כהן הראשון הוא פטר רחם[521]. המפלת כמין בהמה חיה ועוף, רבי מאיר אומר כיון שאין הלב דוה עליהם הבא אחריהם הוא בכור לנחלה ולא לכהן. וחכמים אומרים עד שיהא בו מצורת אדם. המפלת סנדל שאין לו צורת פנים[522], או שליא[523], או שפיר, עור של ולד מרוקם[524], והיוצא מחותך[525], הבא אחריהם בכור לנחלה ואין בכור לכהן.

לא היו לו בנים ונשא אשה שילדה עודה שפ' ונש' עכו"ם ונתגי' וילדה משבא' לישראל

מי שלא היו לו בנים, ונשא אשה שכבר ילדה עודה שפחה ונשתחררה, אפילו היתה שפחה בלידה ראשונה ונשתחררה עכשיו. עובדת כוכבים

---

519 כאן נקטו על מה שפתח בו ופעמים שנקט על מה שסיים. כמו שמפרש בריש נדרים (דף ב:). תוס'.

520 ואע"ג שראשו שהוציא נחשב לידה מעליא מפני שכתוב בנחלה "ראשית אונו, מי שלב אביו דוה עליו. אבל לענין כהן פטור האי ולד אחרון דבפטר רחם תליא מילתא והרי ראשון פטר את הרחם. רש"י.

521 אבל יצא ראשון בן ט' חי ואח"כ החזירו ומת בכור הבא אח' אינו בכור לנחלה.

522 בפרק המפלת (נדה כו.) א' סנדל דתנן גבי בכורות למאי הלכתא לבא אחריו וכו'. וא"ת מה החידוש הרי שנינו זאת כאן במפורש. וי"ל שהיינו אומרים שבא אחריו במשנה הוא אותו שיולד בעיבור אחר ולא אותו שנולד עם הסנדל. ומפרש שהצריכותא היא לאותו ולד עצמו הנולד עם הסנדל שפעמים שהוא בא אחר הסנדל. תוס'.

523 שהרי אין שליא בלא ולד אלא שנימוח אבל הוא פטר רחם.

524 במסכת נדה (דף כה) מפרש מהו ריקומו של שפיר. רש"י.

525 רש"י פירש מחתך שרוב אברים מחותכים פוטרים את הרחם אבל ראש לא פטר במחותך. והיא מחלוקת אמוראים בפרק המפלת (נדה דף כט.) ר"י יוחנן סבר שאפי' הראש מחותך פוטר. תוס'.

ונתגיירה ומשבאת ליד ישראל ילדה הוא בכור לנחלה שהרי לאב לא היו בנים והוא ראשית אונו, ולא לכהן שאינו פטר רחם. רבי יוסי הגלילי אומר, בכור לנחלה ולכהן, שנאמר: "קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" עד שיפטרו רחם מישראל.

מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה, נתגיירה מעוברת, וילדה הולד הוא בכור לכהן ולא לנחלה, נשתחררה מעוברת ילדה[526].

היא וכהנת או לויה או אשה שילדה מי שלא שהתה ג' חדשים

בת ישראל מבכרת שילדה עם כהנת מבכרת, או עם לויה מבכרת, או עם אשה שילדה ולא ידוע איזה ולד של ישראל. בעלה של בת ישראל המבכרת חייב לתת חמישה סלעים לכהן[527]. וכן מי שלא שהתה לאחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה ואינו ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון. בכור לכהן ואינו בכור לנחלה[528].

גמרא

א' שמואל אין הראש פוטר בנפלים

אמר שמואל, לומדים שבן שמנה שהוציא ראשו חי והחזירו וקדמו אחיו ויצא הוא בכור לכהן מפני שראש הנפל אינו פוטרו עד שיצא ראשו ורובו, שנאמר: "כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו" מי שהוא בן חיים הלך אחר אפיו, ראשו. אבל אם אינו בר קיימא הוא אין חשיבות לראשו. ושואלת הגמרא ממה שנינו במשנה שהבא אחר נפלים שיצא ראשו חי, ובן תשעה שיצא ראשו מת פוטר את הבא אחריו מלתת חמישה סלעים לכהן? אומרת הגמרא מהו ראשו, רובו. והמשנה היתה צריכה לומר הבא אחר נפלים שיצא ראשו ורובו חי. והתנא שנה שנה ברישא ראשו אגב הסיפא, בן תשעה שיצא ראשו מת, משום הדיוק שמדייקים שאם יצא ראשו חי הבא אחריו אינו אפילו בכור לנחלה.

---

526 רש"י פירש נתגיירה מעוברת ובעלה עמה וילדה אותו ולד בכור לכהן שהוא פטר רחם בישראל ולא לנחלה שהורתו שלא בקדושה ואינו בר נחלה וזרע מצרי התורה הפקירה "וזרמת סוסים זרמתם". תוס' כ' שבחנם פי' טעם זה דבלא"ה אינו בר נחלה הוא משום שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואינו נחשב אביו. ואע"ג שבעודו מצרי נחשב אביו לנחלה ולא אומרי' רחמנא אפקריה לענין זה לזרעו שהרי מצרי יורש אביו דבר תורה. תוס'.

527 וקא משמע לן שבעלה של המבכרת חייב ה' סלעים לכהן שהרי יש לו בן זכר. ולא לנחלה שהרי אינו יודע בנו של מי הוא.

528 וכן מי שלא שהתה כו' הוא בכור לכהן והוא יפדה עצמו. ולא לנחלה ובגמ' הקשו שאינו יורש אפילו כפשוט. רש"י.

אם שנינו בראשו ורובו מה החידוש ותיובתא דשמואל

שואלת הגמרא, אם המשנה מדברת דוקא בראשו, יש חידוש בריאשא שראש הנפלים פוטר. אבל אם המשנה מדברת בראשו ורובו מהו החידוש, הרי כיון שבן ט' הוציא את ראשו היא לידה גמורה? כמו ששנינו בפרק בהמה המקשה שאם עובר הוציא ראשו בשעת שחיטת אמו הוא כילוד אפילו אם החזירו ואינו ניתר בשחיטת אמו? ואם תאמר שהתנא בא להשמיע שגם באדם יציאת הפרצוף נחשבת לידה מפני שלא לומדים שאדם מבהמה. מפני שלבהמה אין פרוזדור אבל לאשה יש פרוזדור[529]. הרי גם את זה כבר שנינו במסכת נדה שמי שיצא כדרכו, דרך ראשו[530], ויצא רוב ראשו הוא כילוד, ואפילו החזירו ולא נולד עד לאחר ק' ימים נחשב ילוד מיום ראשון ומונים לה ימי טומאה וטהרה מהיום ראשון. ואיזהו רוב ראשו משתצא פדחתו?ונשארה הגמרא בתיובתא על דברי שמואל, ומה ששנינו במשנה ראשו בנפלים הוא ראשו דוקא ולא ראשו ורובו[531].

אר"ל פדחת פוטרת בכ"מ חוץ מן הנחלה רי"א אף לנחלה

אמר רבי שמעון בן לקיש פדחת פוטרת בכל מקום, הלידה נחשבת מיציאת המצח. חוץ מן הנחלה, ואם פניו של הראשון לא יצאו הבא אחריו הוא בכור לנחלה. מפני שהתורה אמרה "יַכִּיר" ואין היכר אלא בפרצוף פנים[532]. ורבי יוחנן אמר אפילו לנחלה, מפני שיש הכרת פנים גם בפדחת. וריש לקיש אמר שפדחת פוטרת בכל מקום לרבות את מה ששנינו שגיורת שיצאה פדחת ולדה בהיותה נכרית, ואחר כך נתגיירה אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה, ואינה מביאה קרבן לידה[533].

529 בהמה אין רחם שלה בין ירכותיה ולכן יציאת הראש נחשבת לידה שהוא בגלוי. אבל באשה שהיריכים שלה מכסים את הרחם יציאת הראש לא נחשבת לידה. רש"י. דאדם תוס' כ' שפרוזדור כאן ובריש בהמה המקשה (חולין דף סח.) ובשבת פ' א"ר עקיבא (דף פו:) שונים. ואינם כפרוזדור במה ששנינו בדפרק יוצא דופן (נדה דף מב:) שכשהוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור הוא כילוד. ושם פרוזדור הוא בית החיצון, וכאן פרוזדור הוא עובי הירכים שמכסים את הרחם בין הירכים. והיינו או' שיציאת הראש אינה נח' ללידה ביציאת הרחם. ומצאנו שהלשון שוה ואין פירושם שוה.תוס'.

530 לאפוקי כשיצא דרך מרגלותיו שודאי לא נחשב ילוד עד יציאת רובו.

531 א"א להקשות לשמואל ממה ששנינו בפ' בהמה המקשה (חולין דף עז.) שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה. ודייקו שביציאת הראש היא לידה. וא"ת כיון ששמוע נש' בתיובתא מה א' בפרק המפלת (נדה דף כו.) גבי הסנדל ולד דאית ליה חיותא מכי נפיק רישיה הויא ליה לידה סנדל עד דנפיק רובא. בלו הטעם של חיותא הרי הראש פוטר אפילו במתים. וי"ל חיותא לאו דוקא אלא ראוי לחיותא.תוס'.

532 תימה בפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עח:) ובפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכז:) שדוחק לרבנן דרבי יהודה יכיר למה לי. נאמר שצריך כמו שדורשים כאן שאפי' רבי יוחנן לא חולק. שמה שאמר אף לנחלה משום שסבר שגם פדחת היא היכר. וי"ל ששם קשה מלשון יכיר שמשמע שיש כח בהכרת האב.תוס'.

533 וא"ת מאי חידוש הוא זה יותר משאר דברים שחשוב בהן כילוד כגון לזקוק אשת אחיו ליבום ולפטור מן

לר"י יש לשנות עד החטם

ומקשה הגמרא על רבי יוחנן ממה ששנינו "יַכִּיר" זו הכרת פנים, מי שהוכרו פניו ראשון הוא בכור לנחלה. ואיזו היא הכרת פנים פרצוף פנים עם החוטם? ואומרת הגמרא, שלרבי יוחנן יש לשנות בברייתא ואיזו היא הכרת פנים פרצוף פנים עד החוטם. ושואלת הגמרא ממה ששנינו במסכת יבמות שאין מעידים על האשה שמת בעלה אלא על פרצוף פנים עם החוטם? ואומרת הגמרא שיש לשנות אין מעידים על האשה שמת בעלה אלא על פרצוף פנים עד החוטם.

חכ' הקילו בעדות אשה בסופה והחמירו בתחילתה ואיבעי"א "יכיר" לחוד "הכרת פניהם" לחוד

ושואלת הגמרא ממה ששנינו שאין מעידים על פדחת בלא פרצוף פנים, ולא פרצוף פנים בלא פדחת. אלא עד שיהו שניהם עם החוטם. ואמר אביי ויש אומרים רב כהנא שלומדים ממה שנאמר בישעיהו: "הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם"[534]? עונה הגמרא, שחכמים החמירו בעדות אשה. ושואלת הגמרא הרי חכמים הקילו בעדות אשה, כמו ששנינו הוחזקו להיות משיאים עד מפי עד מפי אשה מפי עבד מפי שפחה? מבארת הגמרא, שחכמים הקילו בעדות אשה בסופה. לאחר שכוונו יפה הקילו חכמים בסוף עדותם להחזיקם אפילו בעבד ושפחה. אבל בתחלת העדות, בראיית המת לא הקילו עד שיכירוהו היטב. או שנאמר יכיר לחוד, והכרת פנים לחוד. היכן שכתוב יַכִּיר" הפדחת היא היכר. אבל היכן שכתוב "הַכָּרַת פְּנֵיהֶם" הפדחת לבדה אינה היכר.

היבום וההורגו חייב ושאר דברים השנויים בפ' יוצא דופן (נדה דף מג:). וי"ל שצ' להשמיע שלא נאמר שאע"ג שיציאת הראש נח' לידה מ"מ לידת שאר הגוף שיצא אחרי כן בקדושה נחשב גם לידה וניתן לה ימי טומאה וימי טהרה.תוס'.

534 רש"י פירש שהכרת פרצוף פניהם הוא עדותם ומכאן שצריכים גם פרצוף פנים. ותימה שביבמות (דף קכ. ושם ד"ה הכרת) מביאים את הכ' "הכרת פניהם ענתה בם" משמע שיש דבר באדם שמכירים על ידו את הפנים והיינו פדחת. שהחוטם הוא בכלל פרצוף פנים. הוא ואח"כ מביאים את המעשה באבא בר מרתא דהוו מסקו ביה דבי ריש גלותא זוזי אייתי קירא דבק בבלייתא דבק אאפותיה חלף קמייהו ולא בשקרוה.תוס'.